

KOMPETENSIYA VA O‘QUVCHI BILIMINI BAHOLASH

*Rahimov Uchqun Alimboyevich**Osiyo xalqaro universiteti magistri**Ilmiy rahbar: Tilolova Matlab Muxammadovna*

Maqolada kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta’limda o‘quvchi bilimini va kompetensiyasini baholashga oid uslubiy tavsiya ishlab chiqilgan. Tavsiyada yagona “5” ballik tizim orqali o‘quvchida shakllantirilgan bilim hamda kompetensiyalarning baholanishi e’tiborga olingan.

Kalit so‘zlar: Davlat ta’lim standarti, kompetensiyaviy ta’lim, tayanch kompetensiya, fanga oid kompetensiya, baholash, o‘quvchi, ballik tizim.

Bugungi kunda Harakatlar strategiyasi asosida ijtimoiy sohani rivojlantirish bilan bog‘liq yo‘nalishiga daxldor bo‘lgan ta’lim sohasini rivojlantirish hamda modernizatsiya qilish bo‘yicha qator maqsadli dasturlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risidagi” qarorining qabul qilinishi ta’lim tizimida o‘qitishga nisbatan tubdan yangicha yondashishni taqozo etmoqda. Ya’ni umumta’lim fanlarini o‘qitishda zamonaviy metodologiyani qo‘llash, ta’lim jarayoniga kompetentlik nuqtayi nazaridan yondashish orqali ta’lim oluvchilarning layoqatlilik darajasini oshirish maqsad qilib olingan.

Qabul qilingan mazkur DTSning e’tiborli tarafi shundaki, o‘quvchilarda o‘zlashtirilgan bilim, ko‘nikma va malakalarni amaliyotda qo‘llay olish, tayanch va fanga oid kompetensiyalarga ega bo‘lish jihatlarini shakllantirish va rivojlantirish alohida inobatga olingan. Kommunikativ, axborotlar bilan ishlash, o‘zini o‘zi rivojlantirish, ijtimoiy faol fuqarolik, milliy va umummadaniy, matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lish hamda foydalanish kabi tayanch kompetensiyalarning o‘quvchilarda shakllantirilishi bitiruvchilarning aqlan va ruhan barkamol topishiga, kelajak hayotda dadil va mustahkam qadam tashlashiga zamin hozirlaydi.

Shu davrgacha o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini baholashga e’tibor qaratilgan bo‘lsa, endilikda o‘quvchilarning nafaqat bilimi, balki shakllantirilayotgan kompetensiyalari ham baholanishi nazarda tutilgan. Amaldagi Nizomlarga ko‘ra o‘quvchilarning bilimini baholash quyidan yuqoriga qarab ijobiy baholash mezoni asosida amalga oshirildi. Ya’ni “5” ballik tizimda har bir ball (“1”, “2”, “3”, “4”, “5”), o‘quvchining har bir imkoniyati e’tiborga olindi. E’tibor beradigan bo‘lsak, har bir ballni belgilashda imkoniyatlar sanab o‘tilgan. Imkoniyat deganda, o‘quvchining o‘zlashtirishi, darsga tayyorligi, daftar yuritishi, tirishqoqligi, ishtiroki, qo‘shimcha

topshiriqlarga nisbatan moyilligi, mavzuga oid ma'lumotlarni tahlil eta olishi, mustaqil ish bajarishi va o'z nuqtayi nazarini himoya qila olishi, dars va darsdan tashqari tadbirlarda namuna ko'rsatishi kabi harakatlari nazarda tutildi. Ushbu fikrni rivojlantirish maqsadida har bir ballni ("1", "2", "3", "4", "5") qo'yishda o'quvchining imkoniyatlari tavsifida quyidagi yondashuvni tavsiya etsa bo'ladi:

"1" ball — 5 ta imkoniyatning 1 tasidan foydalanish nazarda tutiladi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan fanga oid kompetensiya bo'yicha: mavzuga oid o'rganilgan hodisalar, tamoyillar va ularning farqlari, o'xshashliklarini ajratishda topshiriqlarni noto'g'ri bajarsa-da, javob berishga harakat qilishi e'tiborga olinadi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan tayanch kompetensiyalar bo'yicha:

Kommunikativ kompetensiya. O'z ona tilida muloqotga kirishishi, fikrini og'zaki bayon qilishda qo'pol xatoliklarga yo'l qo'yishi, sodda savollarni tuzishda va javob berishda qiynalishi, o'z bilimi va kuchiga ishonmasligi e'tiborga olinadi.

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi. Mavjud axborot manbalaridan (internet, televizor, radio (audio-video yozuv), telefon, kompyuter, elektron pochta va boshq.) foydalana olmasligi, kundalik faoliyatda uchraydigan sodda hujjatlar bilan ishlay olmasligi e'tiborga olinadi.

O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi. Jismonan, ma'nan, ruhan o'z-o'zini rivojlantirishga intilishning yo'qligi, o'z xatti-harakatini to'g'ri baholay olmasligi, o'qib-o'rganganlari asosida kundalik turmushda uchraydigan muammolarni hal etishda o'zgalarning ko'magiga tayanishi.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi. O'zining fuqarolik burch va huquqlarini bilmasligi. Jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisalar va jarayonlarga e'tibor bermasligi, daxldorlik hissining yo'qligi e'tiborga olinadi.

Milliy va umummadaniy kompetensiyalar. "Vatan" tushunchasini anglashda, sharhlashda qiynalishi, o'zaro munosabatda mehr tuyg'usining tanqisligi, badiiy va san'at asarlaridan ta'sirlana olishi va nisbatan tushunishi, axloq-odob qoidalariga har doim ham birday rioya qilmasligi e'tiborga olinadi.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi. Kundalik ehtiyojlari bilan bog'liq sodda hisob-kitoblarga asoslangan shaxsiy iqtisodiy rejalarini tuzishga intilishi, fan va texnika yangiliklaridan bexabarligi e'tiborga olinadi.

Qayd etilgan kompetensiyalarga ega bo'lsa, o'quvchi berilgan imkoniyatning biridan foydalangan hisoblanadi va u "1" balga ega bo'ladi.

"2" ball — 5 ta imkoniyatning 2 tasidan foydalanish nazarda tutiladi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan fanga oid kompetensiya bo'yicha: o'rganilgan mavzuga oid ayrim ma'lumotlar, qoida yoki ta'rif, teoremlarni eslab, noto'g'ri bo'lsa-da, dars va darsdan (maktab va maktabdan) tashqari tadbirlarda

qatnashishi e'tiborga olinadi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan tayanch kompetensiyalar bo'yicha:

Kommunikativ kompetensiya . O'z ona tilida muloqotga kirishishi, fikrini og'zaki va yozma bayon qilishda qiynalishi, sodda savollarni tuza olishi, asosli javob berishda qiynalishi, o'z bilimi va kuchiga ishonmasligi, biror xorijiy tilni o'rganishga intilishi e'tiborga olinadi.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi. O'zining fuqarolik burch va huquqlarini qisman bilishi, unga rioya qilishda xatoliklarga yo'l qo'yishi. "Oila manfaati" tushunchasini idrok etishi, biroq uning uchun qanday xizmat qilish kerakligini to'liq anglab yetmasligi e'tiborga olinadi.

Milliy va umummadaniy kompetensiyalar . " Vatan" tushunchasini anglashi, sharhlay olishi, milliy qadriyatlarni nisbatan bilishi, axloq-odob qoidalariga har doim ham birday rioya qilmasligi e'tiborga olinadi.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi. Kundalik ehtiyojlari bilan bog'liq sodda hisob-kitoblarga asoslangan shaxsiy iqtisodiy rejalarini tuza bilishi va sodda kichik loyihalarni ishlab chiqa olishi, fan va texnika yangiliklaridan qisman xabardorligi e'tiborga olinadi.

Qayd etilgan kompetensiyalarga ega bo'lsa, o'quvchi berilgan imkoniyatning 2 tasidan foydalangan hisoblanadi va u "2" balga ega bo'ladi.

"3" ball — 5 ta imkoniyatning 3 tasidan foydalanishi nazarda tutiladi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan fanga oid kompetensiya bo'yicha: o'quv materialini bo'yicha egallanadigan bilim, ko'nikma va malakalarni qisman o'zlashtirgan holda asosiy ma'lumotlarni ishonchli ravishda to'g'ri bayon eta olsa, tadbirlarda ishtirok etishi e'tiborga olinadi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan tayanch kompetensiyalar bo'yicha:

Kommunikativ kompetensiya . O'z ona tilida muloqotga kirishishi, fikrini og'zaki va yozma bayon qilishda qo'pol bo'lmagan xatoliklarga yo'l qo'yishi, sodda savollarni to'g'ri qo'ya olishi va asosli javob berishi, o'z bilimi va kuchiga ishonch tuyg'usining mavjudligi e'tiborga olinadi.

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi. Mavjud axborot manbalarning (internet, televizor, radio (audio-video yozuv), telefon, kompyuter, elektron pochta va boshq.) kundalik faoliyatda uchraydigan hujjatlar bilan qisman ishlay olishi (oddiy tabriknomalar yoza olishi, anketalarni to'ldirishi va boshq.) e'tiborga olinadi.

O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi. Shaxs sifatida jismonan, ma'nan, ruhan o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi, o'z xatti-harakatlarini to'g'ri baholashda qiynalishi, o'qib-o'rganganlari asosida chin insoniy sifatlarning shakllanishida ijobiy jihatlarning uchrab turishi e'tiborga olinadi.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi. O'zining fuqarolik burch va huquqlarini qisman bilishi, unga rioya qilishga intilishi. Jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisalar va

jarayonlarga e'tibor berishi, munosabat bildirishda va ishtirok etishda ikkilanishi. "Oila manfaati" tushunchasini idrok etishi, uning uchun ma'lum darajada daxldorlik hissining bo'lishi, kasb-hunarga qiziqishining mavjudligi e'tiborga olinadi.

Milliy va umummadaniy kompetensiyalar . " Vatan" tushunchasini anglashi, sharhlay olishi, insonlarga mehr-oqibatli bo'lishi, kiyinishi, yurish-turishida madaniy me'yorlarga va sog'lom turmush tarziga rioya qilishi, an'ana va marosimlarini nisbatan bilishi hamda ularni asrab-avaylashga bo'lgan tuyg'usining shakllanib borishi, axloq-odob qoidalariga rioya qilishi e'tiborga olinadi.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi. Kundalik ehtiyojlari bilan bog'liq sodda hisob-kitoblarga asoslangan shaxsiy iqtisodiy rejalarini tuzishga intilishi, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lishga intilishi va kundalik hayotda tatbiq etishga intilishi e'tiborga olinadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yuqorida o'quvchining ham bilimini, ham kompetensiyalarini baholashda yagona "5" ballik tizimdan foydalanilsa, o'qituvchi faoliyati uchun qulay bo'lar edi. Shu bilan birga sinf jurnali, o'quvchi tabeli hujjatlarida sinf o'quvchilarning ma'lum o'quv yilida erishgan natijalari to'g'risidagi ma'lumot ham sodda va aniq o'z ifodasini topgan bo'lar edi.

Adabiyot:

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirining 2018-yil 27-iyuldagi 191-sonli buyrug'iga ko'ra DTS talablari.